

Η αρχή της ουδετερότητας του διαδικτύου

της Δώρας Κοτσακά-Καλαϊτζιδάκη

Η ουδετερότητα του διαδικτύου αποτελεί την πιο πολυσυζητημένη έννοια των τελευταίων ετών όσον αφορά τα ψηφιακά δικαιώματα. Αναφέρεται στο ότι οι πάροχοι υπηρεσιών πρόσβασης στο διαδίκτυο (ISPs) μεταχειρίζονται με τον ίδιο τρόπο κάθε πακέτο δεδομένων που διέρχεται από τα δίκτυά τους, ανεξάρτητα από την προέλευση, τον παραλήπτη, τον αποστολέα, το είδος του περιεχομένου ή τα χρησιμοποιούμενα για τη μετάδοσή τους μέσα (π.χ. ψηφιακός εξοπλισμός ή σχετικά πρωτόκολλα).

Έργο του Edward McGowan (πηγή: underplot.tumblr.com)

Η παραπάνω αρχή συνιστά την τεχνολογική και δικαιοπολιτική βάση πάνω στην οποία στηρίζεται ο δημόσιος χαρακτήρας του διαδικτύου. Είναι ενσωματωμένη στα διαδικτυακά πρωτόκολλα επικοινωνίας (TCP-IP), καθιστώντας τον έλεγχο των πληροφοριών που κυλούν μέσα στα σύγχρονα δίκτυα ηλεκτρονικών επικοινωνιών εξαιρετικά δύσκολο για τους παρόχους. Όποια παρέκκλιση από αυτή την αρχή κριθεί απαραίτητη (π.χ. για λόγους δημοσίου οφέλους, κοινωνικής προστασίας ή ψηφιακής συμφόρησης) είναι εφικτό να αποτελέσει αντικείμενο ρύθμισης, αφού πρώτα τεκμηριωθεί νομικά και δοθεί δικαστική εντολή.

Η διαδικτυακή ουδετερότητα περιλαμβάνει τρεις θεμελιώδεις άξονες. Πρώτον, όλα τα σημεία του διαδικτύου είναι δυνατό να συνδέονται με όλα τα υπόλοιπα. Δεύτερον, όλοι οι πάροχοι οφείλουν να προσφέρουν όσο το δυνατόν καλύτερης ποιότητας υπηρεσίες για την επικοινωνία και μεταφορά δεδομένων από σημείο σε σημείο. Τρίτον, σε θέματα καινοτομίας δεν μπορεί να υπάρχει κανενός είδους παρακώλυση από κανέναν, άτομο ή φορέα. Η εφαρμογή των παραπάνω είναι θεμελιώδης, προκειμένου να εξασφαλιστεί η ανάπτυξη και η καινοτομία στον τομέα των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνίας (ΤΠΕ), αλλά και για την περιφρούρηση των βασικών αξιών του διαδικτύου: της δημοκρατίας και της ελευθερίας της επικοινωνίας.

Αν τα παραπάνω δεν τηρούνται, το διαδίκτυο σύντομα θα αρχίσει να θυμίζει την καλωδιακή τηλεόραση, όπου ο πάροχος έχει απόλυτο έλεγχο ως προς το προσβάσιμο online περιεχόμενο, ενώ η επιπλέον χρέωση για συγκεκριμένες υπηρεσίες είναι στη διακριτική του ευχέρεια. Ένα τέτοιο πλαίσιο μπορεί να οδηγήσει σε διαδίκτυο δύο ταχυτήτων. Συγκεκριμένες υπηρεσίες θα αποκτούν προτεραιότητα και υψηλότερη τιμή, ενώ άλλες θα οδηγούνται σε αργές και φτηνότερες γραμμές. Με λίγα λόγια, θα μιλούν, δημιουργούν, καινοτομούν όσοι μπορούν να πληρώνουν — και όλοι εμείς οι υπόλοιποι θα ακούμε. Σήμερα, κάθε χρήστης μπορεί ταυτόχρονα να είναι τόσο πομπός όσο και δέκτης πληροφοριών. Η επιτάχυνση της μετάδοσης δεδομένων για όσους έχουν να πληρώσουν καθιστά σαφώς πιο αργή και έτσι λιγότερο ελκυστική την πρόσβαση στο περιεχόμενο των απλών χρηστών και των αδύναμων παρόχων, οδηγώντας τους στη διαδικτυακή αφάνεια. Με αυτό τον τρόπο, ο δραστήριος χρήστης και ο δημιουργός επιστρέφουν πάλι στην κατάσταση του παθητικού δέκτη, που τους αναλογούσε στα μέσα μαζικής επικοινωνίας του παρελθόντος.

Επιπλέον, η χρήση τεχνολογιών όπως το p2p file sharing θα τίθεται εκτός νόμου. Οι πάροχοι θα μπορούν να προβαίνουν σε προσφορά διαφορετικών πακέτων πρόσβασης στο διαδίκτυο ανάλογα με τις υπηρεσίες και το περιεχόμενο (π.χ. email & browsing μόνο, + downloading, + p2p, όλα), χρεώνοντας διαφορετικά ανάλογα με το τι προσφέρει το πακέτο. Σήμερα αυτό δεν είναι εφικτό, διότι είναι υποχρεωμένοι να παρέχουν πρόσβαση στο

διαδίκτυο συνολικά, κάτι που συνάδει με την αντιμετώπισή του ως δημόσιο αγαθό.

Στο επίπεδο της τεχνολογικής καινοτομίας αρκεί να σκεφτούμε ότι μερικά από τα εργαλεία που χρησιμοποιούν καθημερινά εκατομμύρια χρήστες για τη διακίνηση της πληροφορίας, τη γνώση και την εργασία αναπτύχθηκαν σε μέρη που κανείς δεν μπορούσε να φανταστεί, όπως σε γκαράζ. Αυτή η ιδιότυπη και πρωτοπόρα καινοτομία θα περιοριστεί στην περίπτωση που απαιτείται από την όποια ομάδα πειραματισμού να συμφωνήσει με τους παρόχους να επιτρέπεται η χρήση του δικτύου τους ή θα πρέπει να πληρώσει επιπλέον, προς αποφυγή τυχόν επιβράδυνσης της ταχύτητας ροής δεδομένων. Η εγκατάλειψη των αρχών της ουδετερότητας του διαδικτύου οδηγεί σε λιγότερες υπηρεσίες καινοτομίας σε μακροεπίπεδο. Οι αυξανόμενες χρεώσεις από την πλευρά των παρόχων θα καταστήσουν ακριβότερο και δυσκολότερο το λανσάρισμα νέων υπηρεσιών, ιδιαίτερα για μικρές εταιρείες που δεν είναι συνδεδεμένες με τους εγκατεστημένους ισχυρούς παίκτες της αγοράς.

Η στάση της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η σχετική συζήτηση στην Ευρώπη ξεκίνησε όταν η προηγούμενη Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Ψηφιακή Ατζέντα Neelie Kroes και το επιτελείο της, μόλις λίγους μήνες πριν το τέλος της θητείας της, ανακοίνωσαν μια νομοθετική πρωτοβουλία η οποία, μεταξύ άλλων, περιόριζε το ανοιχτό διαδίκτυο σε πανευρωπαϊκό επίπεδο: ήταν μια απόπειρα να ικανοποιήσουν το αίτημα μεγάλων πολυεθνικών της επικοινωνίας. Συγκεκριμένα, στη βάση πολλών διατάξεων του προτεινόμενου Κανονισμού για την Ενιαία Τηλεπικοινωνιακή Αγορά, η ομάδα της Kroes ουσιαστικά πρότεινε την κατάργηση της αρχής της ουδετερότητας των διαδικτυακών επικοινωνιών: έδινε το δικαίωμα στους τηλεπικοινωνιακούς παρόχους, αντί να μεταχειρίζονται όλα τα διαδικτυακά πακέτα με τον ίδιο τρόπο, να χρεώνουν για την επιτάχυνση της μετάδοσης του περιεχομένου, καταδικάζοντας σε επιβραδυνόμενη πρόσβαση όσους δεν πλήρωναν

Η αντίδραση των σχετικών κινημάτων και της κοινωνίας των πολιτών υπήρξε μεγάλη και συνοδεύτηκε από κινητοποιήσεις και ευρύτατη δικτύωση, με σκοπό την ενημέρωση και την προστασία της αρχής της διαδικτυακής ουδετερότητας. Ως αποτέλεσμα το Ευρωκοινοβούλιο στις 3 Απριλίου 2014 απέρριψε τις επικίνδυνες για την εν λόγω αρχή διατάξεις που πρότεινε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, και τις αντικατέστησε με άλλες. Στη βάση αυτών παρέχεται ένας νομοθετικός ορισμός της διαδικτυακής ουδετερότητας ως τεχνολογικής αρχής και αποκτά υποχρεωτική για τους τηλεπικοινωνιακούς παρόχους ισχύ, με την κάλυψη πλέον του νόμου.

Ωστόσο, το Μάρτιο του 2015 το θέμα επανήλθε, όταν η Λετονία που έχει την προεδρία της ΕΕ, κατέθεσε προς ψήφιση στα 28 κράτη-μέλη ένα κείμενο που υπονομεύει εκ νέου την ουδετερότητα του διαδικτύου. Η πρόταση προβλέπει τη δημιουργία γρηγορότερων και ακριβότερων γραμμών για όσους μπορούν να τις πληρώσουν, διαφοροποίηση των τιμολογίων εντός της Ε.Ε. και μπλοκάρισμα απολύτως νόμιμου περιεχομένου κατά την κρίση του παρόχου. Αυτή τη στιγμή οι διαπραγματεύσεις έχουν εισέλθει στη φάση «trialogue», καθώς οι τρεις θεσμοί της Ε.Ε. (η Επιτροπή, το Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο) πρέπει να συμφωνήσουν σε μία κοινή θέση πριν το τελικό κείμενο πάει σε ψηφοφορία και η πίεση από τις μεγάλες τηλεπικοινωνιακές εταιρείες είναι τεράστια.

Η εφαρμογή των παραπάνω προϋποθέτει την ευρύτατη χρήση του Deep Packet Inspection (DPI). Η πληροφορία που στέλνουμε και λαμβάνουμε στο διαδίκτυο ταξιδεύει μέσω των

λεγόμενων «πακέτων» με «φακέλους», που υποδεικνύουν τον αποστολέα και τον παραλήπτη. Σε αντίθεση με ό,τι συμβαίνει με τα συνήθη διαδικτυακά εργαλεία, το DPI δεν εξετάζει μόνο τους «φακέλους» αλλά και το περιεχόμενο του «πακέτου» και μπορεί να χρησιμοποιηθεί προκειμένου να παρεμποδίσει ή να θέσει φραγή σε ορισμένα με βάση το περιεχόμενό τους. Το DPI μπορεί να χρησιμοποιηθεί για ωφέλιμους λόγους (να μπλοκάρει spam ή ιούς), αλλά και με σκοπό την επιτήρηση, την παρακολούθηση και τη λογοκρισία. Όπως συχνά σημειώνουν οι υπέρμαχοι της ουδετερότητας του διαδικτύου: «Η υπηρεσία αποστολής μιας επιστολής με το ταχυδρομείο προβλέπει αποκλειστικά τη μεταφορά της. Το ταχυδρομείο δεν έχει δικαίωμα να ελέγξει το περιεχόμενο ή να εξακριβώσει τα στοιχεία του αποστολέα ή του παραλήπτη. Γιατί να επιτραπεί κάτι τέτοιο στα δεδομένα μας;».

Είναι προφανές ότι το νομικό πλαίσιο που αφορά τα θέματα του διαδικτύου παραμένει ασαφές, κάτι το οποίο επιτρέπει αυτό το διαρκές bras de fer μεταξύ διαφορετικών συμφερόντων. Ο βασικότερος λόγος που η παγκόσμια έννομη τάξη δεν μπορεί να ανταποκριθεί στις προοπτικές των νέων τεχνολογιών είναι ότι τις αντιμετωπίζει με παλιά και σκουριασμένα εργαλεία. Έτσι, το δίκαιο πληροφοριών αποτελεί, σχεδόν σε όλα τα επίπεδα της έννομης τάξης, ένα μωσαϊκό ή, ακριβέστερα, ένα ασύνδετο συνονθύλευμα ήδη υπάρχοντων τομέων δικαίου, όπως το δίκαιο της διανοητικής ιδιοκτησίας και το δίκαιο της προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Δεν έχει ακόμα αναπτύξει δικές του γενικές αρχές και φιλοσοφικούς κανόνες, που θα το αναδείκνυαν σε ξεχωριστό τομέα δικαίου. Οι δικαϊκές αρχές που θα αποκρυπτογραφούν και θα απεικονίζουν επαρκώς τις νέες κοινωνικές πραγματικότητες που δημιουργεί συνεχώς η Κοινωνία της Πληροφορίας αποτελούν αντικείμενο προς αναζήτηση, που οι υπερασπιστές της ουδετερότητας του διαδικτύου αντλούν και από τον κόσμο των προγραμματιστών. Μέχρι τότε, φαίνεται ότι πρέπει να έχουμε τα μάτια μας ανοιχτά και να συγκροτήσουμε τις απαιτούμενες κοινωνικές συμμαχίες που θα αποτρέψουν μια νέα «περίφραξη» επί του ψηφιακού κοινού αγαθού που συνιστά το διαδίκτυο ως ένα συλλογικά δημιουργημένο διανοητικό άθροισμα για την ανθρωπότητα.

Η Δώρα Κοτσακά είναι δρ πολιτικής κοινωνιολογίας, ερευνήτρια στο Ινστιτούτο Νίκος Πουλαντζάς

Πηγή: Ενθέματα